

რეუვენ ენოხი (რუბენ ენუქაშვილი)

არიელის (ისრაელი) საუნივერსიტეტო ცენტრის პროფესორი

ქართული დიალექტოლოგიის საკითხები – შინაშინები ქართველ ებრაელთა სამეტყველო ინტონაციის შესახებ**აბსტრაქტი**

ქართველ ებრაელთა მეტყველების შესწავლას არ ექცეოდა სათანადო ყურადღება: არ არის შესწავლილი ქართველ ებრაელთა მეტყველება მათი განსახლების ადგილების მიხედვით, არ გარკვეულა, რა ზოგადი ნიშნები აქვს ამ მეტყველებას მთელ საქართველოში, არ არის შესწავლილი ქართველ ებრაელთა მიერ შესრულებული წმინდა წიგნების ზეპირი თარგმანების უმეტესი ნაწილი; ჯერ არა გვაქვს პასუხი უმთავრეს შეკითხვაზე, ქართველ ებრაელთა მეტყველება ე. წ. ებრაელების ენათა წყებას მიეკუთვნება (როგორცაა, მაგალითად, იდიში, თუ იგი მხოლოდ და მხოლოდ ქართულის რიგითი დიალექტია)...

წინამდებარე სტატიაში ყურადღება გაამახვილებულია დასავლეთ საქართველოს ებრაელთა მეტყველების ინტონაციურ თავისებურებებზე, რაც არსებითად განსხვავდება ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტონაციისაგან.

ქართველ ებრაელთა მეტყველების ინტონაციურ თავისებურებას განაპირობებს მრავალგვარი მოდულაციები, რომლებიც, არსებითად, მხოლოდ მისთვის არის ნიშანდობლივი, დაწყებული მახვილის თავისებური გამოყენებიდან, და აგრეთვე ფონეტიკური მახასიათებლები, განსაკუთრებით ხმოვანთა დაგრძელება. განვიხილავთ იმ ინტონაციურ თავისებურებებს, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც ლოგიკურ მახვილთან, ისე წინადადების ტიპებთან შინაარსისა თუ აგებულების მიხედვით.

შესავალი – ქართველ ებრაელთა მეტყველების კვლევის თანამედროვე მდგომარეობა:

ებრაელები საქართველოში ორი ათას წელზე მეტი ხნის განმავლობაში ცხოვრობენ.¹ საუკუნეების განმავლობაში ებრაე-

¹ ამ თარიღის თაობაზე დაწვრილებითი მსჯელობა სცილდება წინამდებარე სტატიის საკვლევ თემას, აღვნიშნავთ მხოლოდ რამდენიმე

ძირითად თვალსაზრისს: ერთი მათგანის მიხედვით, ებრაელები საქართველოში მოვიდნენ დაახლოებით 720 წელს ჩვენს ერამდე (ქართლის ცხოვრება, 4, გვ. 53), სხვა შეხედულებით, 586 წლის შემდეგ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე (ქართლის ცხოვრება, 1 და, ბოლოს, ზოგი მკვლევარი ფიქრობს, რომ ეს მოხდა ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მეორე საუკუნეში, კერძოდ, 169-166 წლებში (მელიქიშვილი, ისტორია, გვ. 452-453).

ლებმა აქ თანდათანობით დაკარგეს თავიანთი ენა ივრითი [= ებრაული] (თუ არამეული), ნელ-ნელა ქართული გახდა მათი სალაპარაკო ენა, სალოცავად კი, როგორც ყველა ებრაული თემი დიასპორაში, კვლავინდებურად ებრაულს იყენებდნენ. ვ. მოსკოვიჩისა და გ. ბენ-ორენის მართებული შენიშვნით, “ქართველი ებრაელები ქართულს იყენებენ როგორც თავიანთ ძირითად საურთიერთო ენას, მაგრამ მათს სალაპარაკო ენაში შემონახულია სპეციფიკური თავისებურებანი, რომლებიც უმთავრესად ვლინდება ერთმანეთს შორის საუბრის დროს” (ვ. მოსკოვიჩი, გ. ბენ-ორენი, 1987, გვ. 103).

სამწუხაროდ, მისი კვლევის განუხომლად დიდი მნიშვნელობის მიუხედავად, უპირველეს ყოვლისა, თვით ქართული ენის ისტორიისა და დიალექტოლოგიის კარდინალური საკითხების გასარკვევად, ქართველ ებრაელთა მეტყველების შესწავლას არ ექცეოდა სათანადო ყურადღება. რა თქმა უნდა, არ იქნებოდა სწორი თქმა იმისა, რომ ამ მხრივ სულ არაფერი გაკეთებულა – გამოქვეყნებულია რიგი ნაშრომი, რომლებიც ამ მეტყველების სხვადასხვა საკითხებს ეხება, როგორც საქართველოში, ისე ისრაელში², მაგრამ ძალიან ბევრი რამ ისევ საკვლევი და გამოსარკვევი (დღეს რიგი საკითხის შესწავლა პრაქტიკულად შეუძლებელია, რადგანაც

² ბაბალიკაშვილი, ებრაული; მისივე, წარმოთქმა; ბენ-ორენი და მოსკოვიჩი, ებრაულ-არამეული; მათივე, არგო; მათივე, მახასიათებლები; ბენ-ორენი, თავისებურებანი; გაგულაშვილი, საკუთარი; მ. დანიელაშვილის ბროშურა მ. მამისთვალაშვილზე; დუმბაძე, ლექსიკური; ენუქაშვილი, მახასიათებლები; ენოხი, ტენდენცია; მისივე, ივრითის გავლენა; მისივე, ძველი; მისივე, ქუთაისი; მისივე, მახასიათებლები 2; მისივე, ებრაული სიტყვები; მისივე, საკუთარი; მისივე, თავისი; მისივე, დაკვირვებანი; კრიხელი, ებრაელები; მისივე, ისტორიული; ლერნერი, ქართლის მოქცევა; ე. მამისთვალაშვილი, ქართველი; გ. წერეთელი, საჩხერე; კ. წერეთელი, ქართულ-ებრაული; მისივე, ტერმინი და სხვა.

ებრაელთა განსახლების ადგილები საქართველოში დაცლილია, მათი მეტყველება კი თითქმის ნიველირებული): არ არის შესწავლილი ქართველ ებრაელთა მეტყველება მათი განსახლების ადგილების მიხედვით, არ გარკვეულა, რა ზოგადი ნიშნები აქვს ამ მეტყველებას (ან აქვს თუ არა ასეთი ნიშნები) მთელ საქართველოში,³ არ არის შესწავლილი ქართველ ებრაელთა მიერ შესრულებული წმინდა წიგნების ზეპირი თარგმანების უმეტესი ნაწილი; ჯერ არა გვაქვს პასუხი უმთავრეს შეკითხვაზე, ქართველ ებრაელთა მეტყველება ე. წ. ებრაელების ენათა წყებას მიეკუთვნება (როგორცაა იდიში – ევროპელ ებრაელთა ენა, ლადინო – ესპანეთიდან გამოდევნილ ებრაელთა ენა, არაბული ებრაული და ა. შ.) თუ იგი მხოლოდ და მხოლოდ ქართულის რიგითი დიალექტია ან სულაც ადგილობრივ ქართულ დიალექტთა თქმების წყებაა და ა. შ.

საქართველოში ებრაელები სხვადასხვა ეპოქაში სხვადასხვა რეგიონებში სახლობდნენ (ნებისითი თუ ნაძალადევი მიგრაციებიც საკმაოდ ხშირი იყო) და ბუნებრივია, რომ მათი მეტყველება⁴ ამ დი-

³ როგორც არაერთხელ აღმინიშნავს, ამ ორი პუნქტის შესახებ მომცა მითითებანი ჯერ კიდევ მეორე კურსის სტუდენტს აკად. ვარლამ თოფურიაძე, რომელმაც დამავალა ქართველ ებრაელთა მეტყველების შესწავლა და ფართო პროექტი ჰქონდა მზად ამისათვის. მაგრამ, სამწუხაროდ, დიდი მეცნიერი იმ წელსვე გარდაიცვალა და პროექტი განუხორციელებელი დარჩა..

⁴ ქართველ ებრაელთა მეტყველების აღსანიშნავად საქართველოში სპეციალური ტერმინებიც კი იყო შექმნილი: **ვივრული**, ებრაელის აღმნიშვნელი ებრაულივე სიტყვისაგან (თვით ებრაელებს კი “ვივრებს” ეძახდნენ ზოგჯერ), **ურიული** (ურია სიტყვისგან, რომელიც ებრაელის აღმნიშვნელი ტერმინი იყო ძველი ქართულიდან მოყოლებული, მაგრამ ზოგჯერ დამცინავი იერიც დაჰკრავდა); თვით ქართველ ებრაელთა შორის არსებობდა ტერმინი **“ჩვენებურული”**, ხოლო ქუთაისის ქართველ ებრაელებს სპეციალური ტერმინიც ჰქონდათ შემოღებული: **“ზეითქურური”** (“ზეით ქუჩას” ეძახდ-

აღექტების გავლენას განიცდიდა. მაგრამ, მეორე მხრივ, ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში აშკარად იკვეთება ადგილობრივ მცხოვრებთა მეტყველებისაგან განსხვავებულობისაკენ მისწრაფების ტენდენცია⁵.

წინამდებარე სტატიაში ყურადღებას გავამახვილებთ **დასავლეთ საქართველოს ებრაელთა მეტყველების ინტონაციურ თავისებურებებზე**,⁶ რაც ამ მეტყველების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი “საცნობო” ნიშანია, და იგი რიგ შემთხვევაში არსებითად განსხვავდება ადგილობრივ მცხოვრებთა ინტონაციისაგან. უფრო მეტიც, როცა ქართველებს ებრაელთა მეტყველების ირონიული მიბაძვა სურდათ, სწორედ ამ თავისებურებას უსვამდნენ ხაზს.⁷

ქართველ ებრაელთა მეტყველების ინტონაციურ თავისებურებას განაპირობებს მრავალგვარი მოდულაციები, რომლებიც, არსებითად, მხოლოდ მისთვის არის ნიშანდობლივი, დაწყებული მახვილის თავისებური გამოყენებიდან, და აგრეთვე ფონეტიკური მახასიათებლები, განსაკუთრებით ხმოვანთა დაგრძელება, რაც ისევ და ისევ მახვილთან არის დაკავშირებული, და შედარებით იშვიათად ხმოვანთა დავიწროებაც. განვიხილავთ იმ ინტონაციურ თავისებურებებს, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც ლოგიკურ მახვილთან,

ნენ ქართველ ებრაელთა უბანს, რომელიც სალოცავების ირგვლივ მდებარეობდა, ძირითადად კი ამ უბნის “მთავარ” ქუჩას, რომელსაც საბჭოთა ეპოქაში შაუმიანის ქუჩა ერქვა), რომლითაც ქართველ ებრაელთა მეტყველებას აღნიშნავდნენ.

⁵ იხ. ამის შესახებ ენობი, ქუთაისი, გვ. 180.

⁶ საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ ე. წ. “ებრაელთა ენების” ერთ-ერთ უმთავრეს თავისებურებად ადგილობრივი მოსახლეობის მეტყველებისაგან ინტონაციის სხვაობა ითვლება. იხ. ამ საკითხზე, მაგ., ჯეკობსი, იდიში, გვ. 109.

⁷ ებრაელთა შორის მეტად გავრცელებულ რამდენიმე სიტყვასა და გამოთქმასთან ერთად: “დეგენაცვლე”, “თორის მადლმა” და ა. შ.

ისე წინადადების ტიპებთან შინაარსისა თუ აგებულების მიხედვით.

ა. თხრობითი წინადადება

უპირველეს ყოვლისა, ყურადღებას გავამახვილებთ შემდეგ მოვლენაზე: მახვილი მოუდის მარტივი თხრობითი წინადადების ზმნა-შემასმენელს, რის შედეგადაც ეს ხმოვანი გრძელდება და ამით მახვილიანი სიტყვა ცენტრალური ხდება წინადადებაში. მაგ., ბანდაში 1966 წ. ჩაწერილ მასალაში გვაქვს ასეთი წინადადება: “კულაშ ხუთი კაპიკი **ღირს** პატარა ხაბუზრაკები”. ინტონაციის თვალსაზრისით, წინადადების “გულია” **ღირს** სიტყვა, რომლის ხმოვანიც დაგრძელდა და მახვილიანი გახდა. ფრაზის ბოლოს ინტონაცია დამავალია, უკანასკნელი სიტყვის ბოლოსწინა ხმოვანი თითქოს უფრო სუსტად წარმოითქმის, ხოლო სულ ბოლო ხმოვანი კარგად ისმის, მაგრამ ოდნავ მოკლდება [რა თქმა უნდა, ბევრად უკეთესი იქნებოდა, რომ წინადადება თუ მანქანურად არა, მაგნიტოფირზე მაინც ყოფილიყო ჩაწერილი, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამისი შესაძლებლობა იმ ეპოქაში (1966 წ.) სავლელ პირობებში ჯერ კიდევ არ არსებობდა. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს კიდევ ერთი მომენტი – ქართველ ებრაელთა მეტყველება, თუ შეიძლება ასე ითქვას, თემის შიდა მოხმარებისაა. საკმარისია ეს პირობა დაირღვეს, ესე იგი საუბარში სხვაც მონაწილეობდეს, და ყველაფერი იცვლება – ქართველი ებრაელი თითქმის აღარ გამოავლენს ამ მეტყველების თავისებურებებს და მშვენიერი სალიტერატურო ქართულით ან ადგილობრივ დიალექტზე განაგრძობს საუბარს (იქნებ შემთხვევით გამოერიოს – “წასცდეს” რაიმე ფორმები ებრაელთა მეტყველებისა). ზუსტად იგივე ხდება მისი მეტყველების ჩაწერის შემთხვევაში – ჩაწერის პროცესი მისთვის შიგა მეტყველების ფარგლებს გარეთ გასვლაა და ამიტომაც იგი ისე ლაპარაკობს ამ შემთხვევაში, როგორც “საგარეო” საუბრისას. ამის შედეგად ტექ-

ნიკურ საშუალებათა გამოყენებით ჩაწერა შეიძლება არც გამოდგეს ეფექტური ქართველ ებრაელთა მეტყველების კვლევისათვის. ეს, რა თქმა უნდა, საზოგადო პრობლემაცაა, მაგრამ ქართველ ებრაელებთან დაკავშირებით განსაკუთრებით მკვეთრად ვლინდება.

წინამდებარე სტატიაში შესული მასალის ძირითადი ნაწილი, როგორც აღინიშნა, ჩაწერილი გვაქვს ბანდაში 1966 წელს, ასევე ქუთაისში 1976 და 1986 წელს და თბილისში 1988 წელს დასავლეთ საქართველოდან გამოსულთაგან. ბანდის გარდა, ყველა ჩაწერა მაგნიტოფონის მეშვეობით განხორციელდა და უამრავ სიბნელეს წავაწყდით – საჭირო იყო რესპოდენტები მეტისმეტად გაცხოველებულ საუბარში ჩართულიყვნენ, რომ დავიწყებოდათ მაგნიტოფონი და მოხერხებულიყო თავისუფალი ჩაწერა, მაგრამ თუკი მაგნიტოფონი მოხდებოდა მათი მხედველობის არეში, მყისვე იცვლებოდა მეტყველების ნირიც. ამას კიდევ ერთი გარემოებაც ემატებოდა – ჩვენ ისეთ პირობებში ვცხოვრობდით საბჭოთა ეპოქაში, რომ რიგით ადამიანებს შორის, რომელთაც სიტყვის თავისუფლების შესახებ ზოგჯერ გაგონილიც კი არ ჰქონდათ, გარკვეული შიში არსებობდა ყოველგვარი ჩაწერის მიმართ, მით უმეტეს, ებრაელთა შორის. ამიტომაც ამ პროცესს რესპოდენტთა დიდი შინაგანი დაძაბულობა ახლდა ხოლმე, რაც, ცხადია, მეტყველების თავისებურებებზეც ახდენდა გავლენას და, განსაკუთრებით, სწორედ ინტონაციაზე.]

კიდევ ერთი მაგალითი: “ჩემი სიძე” არ **გაგეს** მგა^ათ”. ინტონაციის თვალსაზრისით ამ წინადადების “ცენტრალური” სიტყვაა **გაგეს**, რომლის ხმოვანი მახვილიანია და გრძელი. აღსანიშნავია კიდევ ორი საინტერესო მომენტი: 1. სიძე სიტყვის ბოლო ხმოვანი მოკლდება იმის გამო, რომ ინტონაცია დამავალია. 2. წინადადების უკანასკნელ სიტყვაში – მგა^ათ – პირველ

ხმოვანს სუსტი მახვილი აქვს, რაც მიმანიშნებელია ინტონაციის დამავლობისა, და უკანასკნელი ხმოვანი მოკლდება.

ზემოთ მოყვანილ მაგალითებში ზმნა-შემასმენელი ერთმარცვლიანი სიტყვაა. სურათი იცვლება, როცა ზმნა ორ- ან მეტმარცვლიანი სიტყვაა, მაგ., “ჩემი ძმა” არ **დაიჯენს** მაგათ თავზე”. ასეთ შემთხვევებშიც ზმნა ცენტრალური სიტყვაა წინადადებისა ინტონაციის მხრივ, მისი ბოლო ხმოვანი მახვილიანია, მაგრამ იგი არ გრძელდება; ამასთან ერთად მოკლდება ძმა^ა სიტყვის ხმოვანი და ასევე მოკლდება წინადადების უკანასკნელი სიტყვის ბოლო ხმოვანი. ყოველივე ეს გვაძლევს ქართველ ებრაელთა მეტყველების დამახასიათებელ თავისებურ ინტონაციას (იქნებ უკეთესი იყოს, ამას თავისებური მოდულაცია დაერქვას).

რიგ შემთხვევაში ინტონაციურად წინადადების ცენტრალური სიტყვაა არა ზმნა, არამედ ის, რომელსაც ლოგიკური მახვილი მოუდის. მაგ., “მამეციო **მეც** ი წამალი”. წინამდებარე წინადადებაში ცენტრალური სიტყვა ინტონაციურად არის **მეც**, რის გამოც მისი ხმოვანი გრძელია და მახვილიანი. ბოლო სიტყვაში ინტონაცია დამავალია და ამიტომ მისი უკანასკნელი ხმოვანი ი^ა სუსტდება.

თუ ერთი და იგივე სიტყვა წინადადებაში ორჯერ არის ნახმარი ლოგიკური მახვილით, ორივე მათგანში ხმოვანი გრძელია და მახვილიანი: “ი **ხეც** კაი არი და სხვა **ხეც**”.

ამგვარი მაგალითების გვერდით ისეთი შემთხვევებიც გვაქვს, როცა განმეორებულ სიტყვათაგან ერთზეა ლოგიკური მახვილი და ამიტომ სწორედ მისი ხმოვანი გრძელდება, როგორც შემდეგ წინადადებაში: “მე მინდა, **მე** ჩემთვის”.

აღსანიშნავია, რომ პაუზისწინა სიტყვის ბოლო ხმოვანი მახვილიანია და გრძელდება რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში: “უკვე რო უნდა ჩააჭედოს დედამ-

თილ **თაგში**, მოკლა იქავე ქმარმა ცოლი”. ამ შემთხვევაში ხმის მოდულაციის ცვლილება იმისკენ არის მიმართული, რომ მსმენელის ყურადღება მიეპყროს წინადადების მეორე ნაწილს. მსგავსი მოვლენა გურულ დიალექტშიც გვხვდება (ჯორბენაძე); მაგრამ ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში მახვილი უფრო ძლიერია.

იმავე მიზნით, მსმენელის ინტერესის გასაძლიერებლად, ზოგჯერ ბოლო სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი განიცდის ასეთსავე ცვლილებას: “მეემზადე, დედაშენისას წავიყვანო, ცოტაო **ვიქეიფოთბ**”.

ზოგჯერ გრძელდება და მახვილიანი ხდება რთული წინადადების ორივე ნაწილის უკანასკნელი სიტყვების ბოლო ხმოვნები: “რამდენჯერ მოიწევა **სოსო**, იმდენჯერ გავიწევი **მე**”.

რიგ შემთხვევაში გრძელდება და მახვილიანი ხდება არა მარტო რთული წინადადების პირველი შემადგენლის ბოლო სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი, არამედ ამ ნაწილის სხვა სიტყვათა ხმოვნებიც მაშინ, როცა წინადადების მეორე ნაწილის სიტყვებს არ ახასიათებს რაიმე განსაკუთრებული მოდულაცია: ე **მთა** ი **მთას** **რო** **დეჯახნს**, მაგას გული არ მოუვა.

ბ. კითხვითი წინადადება

შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ქართველ ებრაელთა მეტყველების ინტონაციის ძირითადი თავისებურებანი სწორედ ამ სახის წინადადებებზე მოდის.⁸

ქართულში ისეთ კითხვითს წინადადებებში, რომლებიც კითხვითს სიტყვას არ შეიცავს, “საკითხავ სიტყვას... შემასმენელი წარმოადგენს და კითხვის მახვილიც მასთან არის დაკავშირებული”.⁹ პრინციპულად იგივე მდგომარეობაა ქართველ ებრაელთა მეტყველებაშიც, მაგრამ ინტონაცია მაინც არსებითად განსხვავებულია

ორი ძირითადი ფაქტორის გამო – 1. ზმნა-შემასმენლის ბოლო ხმოვანი გრძელდება და ეს პროცესი იმდენად მკვეთრი და გამოკვეთილია, რომ ფაქტობრივად ორი ერთნაირი ხმოვანი ისმის. 2. ამის შედეგად მახვილიც, რომელიც ამ სიტყვას მოუდის, უფრო ძლიერი ხდება. განვიხილოთ შემდეგი წინადადების ინტონაცია (ჩაწერილია 1976 წელს ქუთაისში ქართველ ებრაელთა სალოცავის ეზოში ჩემი – “ტელევიზიის კაცის” – იქ დანახვით განცვიფრებული მლოცველისაგან): “შნე⁹ მასწავლებელი **ხარ?**” წინადადების პირველი სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი მცირედნად დამოკლებულია ინტონაციის ცვლილების გამო, მის წინა ხმოვანი უფრო ძლიერად - ხმააწეულად წარმოითქმის (მახვილის ნიშანი დავუსვით თავზე, მაგრამ ეს, ალბათ, ზუსტი არ არის, უბრალოდ ტექნიკურად ასე უფრო მიახლოებული გვეჩვენა რეალურ ვითარებასთან), ამის შემდეგ კი ინტონაცია დამავალია, რაც განაპირობებს მეორე ხმოვნის ოდნავ დამოკლებას. მეორე სიტყვის წარმოთქმისას ინტონაცია აღმავალი ხდება და სიმაღლის ზენიტს აღწევს ბოლო სიტყვაში, რომლის ხმოვანიც – ამ შემთხვევაში სიტყვა ერთმარცვლიანია – მკვეთრად გრძელდება და, როგორც ითქვა, ორი ხმოვანი ისმის: **ხაარ?** ეს მოვლენა გამოარჩევს ქართველ ებრაელთა მეტყველებას ჩვეულებრივი ქართული მეტყველებისაგან, სადაც, მაგ., იგივე წინადადება ასეთ სახეს მიიღებდა: “შენ მასწავლებელი **ხარ?**”¹⁰ ბოლო სიტყვაში ინტონაცია აქაც

⁸ კითხვითი წინადადების ინტონაციურ თავისებურებათა შესახებ ქართულში იხ. კვაჭაძე, თანამედროვე, გვ. 32-44.

⁹ იქვე, გვ.39.

¹⁰ ბ. ჯორბენაძე (დიალექტოლოგია, 2, გვ. 29) თვლის, რომ ასეთ შემთხვევაში არსებითად **ხარ** სიტყვის ა ხმოვნის საკომპენსაციო დაგრძელება გვაქვს ძველი ქართულის **ხარა** კითხვითნაწილაკიანი კითხვითი სიტყვის დაკარგული ნაწილაკის სანაცვლოდ. ქართულისათვის ეს საფხვებით მისაღები ახსნა ჩანს, მაგრამ ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში, სადაც მოდულაციასა და ინტონაციას განსხვავებული შეფერილობა აქვს და ამ მეტყველების შინაგანი წესებისგან გამომდინარეობს (თვითონ ბესარიონ ჯორბენაძეც ამახვილებს ყურადღებას

აღმავალია, მაგრამ არ ხდება მახვილიანი ხმოვნის დაგრძელება და ამიტომ განსხვავება ქართველ ებრაელთა მეტყველებისაგან ნათელია. და თქმა უნდა, კვლევის დასრულებისათვის კარგი იქნებოდა შედარება, როგორ წარმოთქვამდნენ იმავე წინადადებას იმერული დიალექტის სხვადასხვა თქმების წარმომადგენლები. ეს მომავლის საქმეა (უნებლიეთ მყისვე გაგონდება კაცს ცნობილი გამოთქმა: “ხესტაფონელი ხარ შენ?” თუმცა კი არა ვართ დარწმუნებული, რომ ბოლო ხმოვანი აქ ორმაგდება, როგორც ეს დასავლეთ საქართველოს ებრაელთა მეტყველებაში გვაქვს).

კიდევ ერთი მაგალითი. ამჯერად ბოლო სიტყვა წინადადებისა მრავალმარცვლიანია: “ჩემ სიძესე ნაკლებია?” მისი (ბოლო სიტყვის) უკანასკნელი ხმოვანი მახვილიანია და გრძელდება და ფაქტობრივად ორი ა ხმოვანი ისმის. საინტერესო ინტონაციური ცვლილებები მოსდით სხვა ხმოვნებსაც: თავდაპირველად ინტონაცია დამავალი ხდება, ყველაზე დაბალ რეგისტრს აღწევს მეორე ხმოვანთან, შემდეგ კი იწყება აღმავლობა, რომელიც მაქსიმუმამდე აღის ბოლო ხმოვანთან და უკვე აღწერილ ცვლილებას იწვევს.

საინტერესოა, რომ უკანასკნელი ხმოვნის დაგრძელება და მასზე მახვილის დასმა მაშინაც ხდება, როცა კითხვითი წინადადების ბოლო სიტყვა ზმნა კი არ არის,

ხმოვანთა დაგრძელებასთან დაკავშირებით დიალექტის შინაგან მოთხოვნილებაზე – იქვე), არ არის ასეთი მდგომარეობა. სამწუხაროდ, დაუიწყარი ბესო უდროოდ გარდაიცვალა და მისმა ამ მრავალმხრივ საყურადღებო წიგნმა მხოლოდ ამის შემდეგ იხილა შუქი, თორემ მას, როგორც ზედმიწევნით სიზუსტის მოყვარე მეცნიერს, არ დაავიწყდებოდა იმის აღნიშვნა, რომ ტერმინი **საკომპენსაციო დაგრძელება** ჩვენ ჯერ კიდევ 1987 წელს გამოვიყენეთ ქართველ ებრაელთა მეტყველების შესახებ წაკითხულ პირველ მოხსენებაში. ჩვენთვის დღემდე დაუიწყარია ის დადებითი განწყობა, რომლითაც შეხვდა მოხსენებას ბატონი ბესო, და მისი სიტყვა მსჯელობისას.

არამედ სხვა მეტყველების ნაწილია: “იმისთვის მოვიდა# ი კაცი?” როგორც ვხედავთ, ბოლო სიტყვის უკანასკნელ ხმოვანს იგივე ცვლილებები მოსდის – გრძელდება იმდენად, რომ არსებითად ორი ი ხმოვანს ვიღებთ, და იგი მახვილიანი ხდება. კიდევ ერთი ინტონაციური თავისებურებაა მისანიშნებელი ამ წინადადების მიხედვით: ზმნის – ამ შემთხვევაში იგი მეორე ადგილას დგას წინადადებაში – უკანასკნელი ხმოვანი მსუბუქ მახვილს იღებს და მის შემდეგ მცირედი პაუზაც არის. შემდეგ ინტონაცია აღმავალი ხდება და მაქსიმუმს აღწევს წინადადების დასასრულს.

შეიძლება ითქვას, რომ ზოგჯერ ზმნა-შემასმენლის უკანასკნელი ხმოვანი გრძელდება და მახვილიანი ხდება, კითხვითს წინადადებაში მისი ადგილის მიუხედავად. მაგალითად, განვიხილოთ წინადადება, რომელიც საინტერესოა რიგი თვალსაზრისით: “გენახულება შენე ისი?” (წინადადება ჩაწერილია ქუთაისში 1886 წ. – შეკითხვა ჩვენ მოგვცა ერთ-ერთმა ებრაელმა, როცა საუბარი სატელევიზიო ლექციებს ეხებოდა და იგი ჩვენი მეგობრით თამაზ კვაჭანტირაძით დაინტერესდა) ზმნა-შემასმენელი იწყებს წინადადებას და მის ბოლო ხმოვანს სწორედ ის ცვლილებები მოსდის, რაც ზემოთ აღინიშნა – გრძელდება და მახვილიანი ხდება.

[ამ წინადადებაში ქართველ ებრაელთა მეტყველების რამდენიმე საინტერესო ფორმა დაჩნდება: 1. **გენახულება** – ვნებითის თავისებური ფორმა (სხვათა შორის, ქართველ ებრაელთა სიტყვათხმარებაში ამ ზმნის **ი-** პრეფიქსიანი ფორმაც გვაქვს: “ინახულება მაგნაირი ეშეთ-ხაილი {= ‘ყოველმხრივ შემკული ქალი’} სადმე?”; 2. **ის** პირის ნაცვალსახელის ძველი (თუ დღეისთვის – გავრცობილი) ფორმა **ისი**; 3. იმერული დიალექტის ზოგიერთი კილოკავისთვის დამახასიათებელი ფორმა მეორე პირის ნაცვალსახელისა – **შენე**. ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში მეორე პირის

მრავლობითის ნაცვალსახელიც იმატებს ე ხმოვანს: **თქვენე]**

ტექნიკურად სპეციალური ნიშნებით ჩვენება გაჭირდებოდა, მაგრამ აღწერით შეიძლება წარმოდგენა ამ წინადადების ინტონაციისა: მეორე სიტყვა (შენე) დამავალი ინტონაციით წარმოითქმის, მის შემდეგ თითქოს მცირე პაუზაა და შემდეგ ისევ იწყება ინტონაციის ამალღება, მაგრამ ისე, რომ ბოლო სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი კი ხდება მახვილიანი, მაგრამ იგი არ გრძელდება.¹¹

მომდევნო მაგალითში ზმნა-შემასმენელი წინადადების შუაშია, მაგრამ ინტონაციურად იგი ზემოთ აღწერილ მოდელს იმეორებს: “გოგო ხო **გყავს** შენე?”

საკმაოდ ხშირად მოსაუბრე უბრუნდება იმ სიტყვას, რომელიც მისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია წინადადებაში. ასეთ შემთხვევაში განმეორებით ნახმარ სიტყვას ეკისრება ინტონაციურად წინადადების ცენტრის ფუნქცია და მისი ბოლო ხმოვანი ხდება მახვილიანი და გრძელდება: “**მაგ** აირჩიეს, **მაგი?**”

გ. ძახილის წინადადება

ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში ძახილისა და კითხვა-ძახილის წინადადებათა ინტონაციაც თავისებურია. მაგ., ძახილის წინადადებაში – მლახამს **გურამი!** – ი ხმოვნის დაგრძელება იმდენად თვალში საცემია, რომ შეიძლებოდა ბოლო ხმოვანი ორ ხმოვნად ჩაგვეწერა: **გურამიი**.

ასევეა კითხვა-ძახილის წინადადებაშიც: ¹² “**წელანა** რა მაგრათ გვაკატაებდაე

¹¹ ასეთი ინტონაცია კითხვითი წინადადებისა დღემდე შემორჩა ისრაელში ამოსულ ქართველ ებრაელთა იმ ნაწილის მეტყველებას, რომლებიც ასე თუ ისე ინარჩუნებენ ამ მეტყველების თავისებურებებს.

¹² პრინციპულად საინტერესოა, ალბათ, გარკვევა, სად გადის ზღვარი ძახილისა და კითხვა-ძახილის წინადადებებს შორის ან თუ არსებობს, საერთოდ, ასეთი ზღვარი, მაგრამ, ცხადია, ეს სცილდება წინამდებარე სტატიის თემას.

ესე?!” აქაც მკვეთრად დაგრძელებულია (და, თავისთავად ცხადია, მახვილიანია) უკანასკნელი სიტყვის ბოლო ხმოვანი.

საკომპენსაციო დაგრძელების საკითხისათვის ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში

საკომპენსაციო დაგრძელების საკითხი ქართველ (განსაკუთრებით, დასავლეთ საქართველოს) ებრაელთა მეტყველებაში ნამდვილად იმსახურებს სპეციალურ მსჯელობას. **საკომპენსაციო დაგრძელებას** ჩვენ ვუწოდებთ მოვლენას, როცა ამა თუ იმ მორფოლოგიური ნიშნის დაკარგვის გამო წინამავალი ხმოვანი გრძელდება. როგორც ზემოთ აღინიშნა, მსგავსი მოვლენა ქართული ენის დიალექტებშიც გვხვდება, მაგრამ ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში იგი მეტად გაგრძელებულია და, რაც მთავარია, განსაკუთრებულ ინტონაციურ ცვლილებებს იწვევს. როგორც წესი, საქმე ეხება სიტყვის უკანასკნელი ს ბგერის დაკარგვას, რასაც მოჰყვება საკომპენსაციო დაგრძელება. განვიხილოთ ამ მოვლენის რამდენიმე სახეობა:

1. იკარგება **მიცემითი ბრუნვის ნიშანი –ს**:¹³ “აპა თუ დაადგეს საშველი გაგლაზე ხუთ **წელიწად!**?” ხაზგასმულ სიტყვაში დაკარგულია მიცემითი ბრუნვის ნიშანი –ს და, შესაბამად, დაგრძელებული და მახვილიანია სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი ა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამგვარ შემთხვევაში ფაქტობრივად ეს ხმოვანი ორმაგად წარმოითქმის.

¹³ ცნობილია, რომ მიცემითი ბრუნვის –ს ნიშნის დაკარგვა უცხო არ არის ქართული დიალექტებისათვის. შემაჯამებელი ხასიათის შენიშვნები ამ საკითხზე იხ. ჯორბენაძე, დიალექტოლოგია, 2, გვ. 550-552.

ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში მიცემითი ბრუნვის ნიშნის დაკარგვის შესახებ მიუთითებს გერშონ ბენ-ორენი (თავისებურებანი, გვ. 83), მაგრამ იგი არ ეხება ინტონაციის საკითხებს.

[მიცემითი ბრუნვის ნიშანი ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში იკარგვის ყოველგვარ ვითარებაში: ა) როცა არსებითი სახელი ქვემდებარის ან დამატების როლშია: “რატო აწუხებ **სტუმარ**?”; ბ) როცა იგი გარემოების მოვალეობას ასრულებს: “**ქალაქ** (ადგილის გარემოება) წავა მაგე ამ **ზამთარ** (დროის გარემოება); გ) მრავლობითის ფორმაში: “ყველას მასე, **უბედურებ!**” დ) ნაცვალსახელთან: “ხელი დაიბანე თვარა გადებამს თელ **ყველაფერ!**” ე) სხვათა სიტყვის **ო** ნაწილაკის წინ: ჩაიწერეო, რაფერ ლაპარაკობენ ბანძაში **ქართულო**. მსგავსი მაგალითი აღმოჩნდა ქუთაისში ჩაწერილ მასალაშიც: “იქიდან დაიბახა, არაფელი დამიშაოთ **სტუმარო.**”]

2. **აქეს** ზმნის აწმყოს ფორმაში იკარგება მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი –**ს**, რასაც მოჰყვება წინამავალი **ვ** თანხმოვნის დაკარგვაც და ეს ყველა პირის ფორმაში ხდება:¹⁴ “შენ ხო არ **გაქ** ერთი ახალი **პიშილა**?” წარმოდგენილი წინადადების ინტონაცია ორმხრივად არის საინტერესო: ჯერ ერთი, საკომპენსაციო დაგრძელების შემთხვევას ვხედავთ – **გაქ**, ხოლო მეორე მხრივ, აღმავალი ინტონაციის გავლენით წინადადების ბოლო სიტყვის უკანასკნელი ხმოვანი გრძელდება. ამ მაგალითის მიხედვით შესაძლებელია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ მსგავს შემთხვევებში ძირითადი ინტონაციური დატვირთვა ზმნაზე გადადის და მახვილი მას მოუდის, თუმც კი ეს ხელს არ უშლის წინადადების ბოლო ხმოვნის დაგრძელებას.

3. განსაკუთრებით საინტერესოა **საპირისპირო კომპენსაციის მოვლენა**: საქმე ის არის, რომ, როცა **აქეს** ზმნას წინ უძღვის **არა** ნაწილაკი **სრული ფორმით**, მაშინ, –**ს** პირის ნიშნისა (და წინამავალი **ვ** თანხმოვნის) დაკარგვის მიუხედავად ზმნისეუ-

ლი ხმოვანი არ გრძელდება: “**არა მაქ** მე შენი თავი.” მაგრამ მაშინ, როცა ნაწილაკი მოკლე **არ** ფორმით არის წარმოდგენილი, მისვე დაჩნდება საკომპენსაციო დაგრძელება: “არ **მაქ** და რა მოქცე.”

სხვათა შორის, იგივე ხდება კითხვითი ზმნიხედის **სად/სადა** ფორმების შემთხვევაში: ა) გავრცობილ ფორმასთან ზმნიხედულ ხმოვანს არ მოუდის კომპენსაცია: “**სადა აქ** მა უბედურ.” ბ) მაგრამ გაუვრცობელ ფორმასთან გამოყენებულ ზმნაში უკვე საკომპენსაციო დაგრძელება ხდება: **სად გეაქ** მაგის ფული.”

თითქოსდა შეიძლებოდა ძალიან მარტივად აგვეხსნა ეს მოვლენა, რომ, რაკი გავრცობილი ფორმების შემთხვევაში თავისთავად იყრის თავს ერთად ორი **ა** ხმოვანი, უკვე აღარ იყო საკომპენსაციო დაგრძელების საჭიროება, მაგრამ ირკვევა, რომ, როგორც ჩანს, ეს არ ხდება **ა** ხმოვნის გამო და საპირისპირო კომპენსაციის მოვლენა საერთოდ აღინიშნება გავრცობილი ფორმების შემცველ წინადადებებში. განვიხილოთ ბანძაში ჩაწერილი მოკლე დიალოგი: “– **ის** მატყვიილებს **მე!**” – **ისი** ვერ მოგატყვიილებს **შენე!**” აშკარაა, რომ, როცა **ის** ნაცვალსახელი გაუვრცობელია, წინადადების ბოლო ხმოვანი მახვილიანია და გრძელი, ხოლო როცა **ისი** ნაცვალსახელი სრული ფორმით არის წარმოდგენილი, ეს მოვლენა (ბოლო ხმოვნის დაგრძელება) უკვე აღარ ხდება.

4. ზოგჯერ ერთსა და იმავე წინადადებაში დაჩნდება საკომპენსაციო დაგრძელების მოვლენაც და საპირისპირო კომპენსაციაც: “არაფერი საჭირო არ **აქ ქმლ** საბძანებლათ!”¹⁵

მცირე დასკვნა: როგორც დავინახეთ, ქართველ ებრაელთა მეტყველებას რიგი ინტონაციური თავისებურება ახასიათებს, რომლებიც თავს იჩენს სხვადასხვა ტიპის

¹⁴ ამ შემთხვევაში არ ვმსჯელობთ იმ საკითხზე, არის თუ არა აქ ინვერსია და პირის ნიშნები თავიანთ პირდაპირი ფუნქციით არის გამოყენებული თუ არა.

¹⁵ ფაქტიურად ამ წინადადებას “თარგმნა” სჭირდება ქართულად – “ქალი არ უნდა მბრძანებლობდეს” (იგულისხმება – ოჯახში).

წინადადებებში, ძირითადად ხმოვანთა დაგროვების მეშვეობით.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს საკომპენსაციო დაგროვებისა და საპირისპირო კომპენსაციის მოვლენები.

ლიტერატურა

- ბაბალიკაშვილი, 1971 – Нисан Бабаликашвили, Еврейские епиграфические памятники в Грузии /XVIII-XIX вв./, Автореферат на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Тбилисский государственный университет, 1971.
- ბაბალიკაშვილი, 1980 – ნისან ბაბალიკაშვილი, “ქართველ ებრაელთა ივრითული წარმოთქმა”, ლექსონენუ, 1980, შემოდგომა, გვ. 66-70 (ივრითზე).
- ბენ-ორენი და მოსკოვიჩი, 1982 – Wolf Moskovich & Gershon Ben-Oren, “The Hebrew-Aramaic and Georgian Components in the Spoken Language of Georgian Jews”, *Proceedings of the Eighth World Congress of Jewish Studies, Division D, Jerusalem 1982* pp. 19-24.
- ბენ-ორენი და მოსკოვიჩი, 1986 – გერშონ ბენ-ორენი და ვოლფ მოსკოვიჩი, “ქართველ ებრაელ ვაჭართა არგო აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნების ებრაელ ვაჭართა არგოსთან მიმართებით, *მეხორთ*, 2, (1986), გვ. 49-56.
- ბენ-ორენი და მოსკოვიჩი, 1987 – გერშონ ბენ-ორენი და ვოლფ მოსკოვიჩი, “ქართველ ებრაელთა მეტყველების თავისებურებანი”, *ფეხიმი*, 31 (1987), გვ. 95-119.
- ბენ-ორენი, 1993 – გერშონ ბენ-ორენი, ქართველ ებრაელთა მეტყველების სპეციფიკური თავისებურებანი, სადოქტორო ნაშრომი, იერუსალიმის ებრაული უნივერსიტეტი, 1993 წ.
- გაგულაშვილი, 1993 – ილია გაგულაშვილი, *საკუთარი სახელები: ებრაულ სახელთა მცირე ლექსიკონი*, ქუთაისი, 1993
- დანიელაშვილი, 1996 – მოსე დანიელაშვილი, *მორდეხ მამისთვალაშვილი*, თბილისი, 1996.
- დუმბაძე, 1979 – კოტე დუმბაძე, “ლექსიკური ებრაიზმები ქართულ ქალაქურ ჟარგონში”, *ჯავანმარდი* 2, 1979 წ., გვ. 28-37
- ენოხი, 2009 – რეუვენ ენოხი, *დაკვირვებანი თავსილზე ბერეშითის მიხედვით*, იერუსალიმის ებრაული უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 (ივრითზე)
- ენოხი, 2008 – რეუვენ ენოხი, *თავსილი, თორის ტრადიციული თარგმანი ქართველ ებრაელთა მიერ. ა. ბერეშითი*, იერუსალიმის ებრაული უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2008
- ენოხი, 1998 – Reuven Enoch, “Peculiarities of the Georgian Jews’ Speech, 2”, International Scientific Conference “Tbilisi – Jerusalem 2”, Academy of Sciences of Georgia, Tbilisi 1998, *Theses Summaries*, pp. 65-66.
- ენოხი, 2010 – რეუვენ ენოხი, “ძველი ქართულის ლექსიკური ერთეულები ‘თავსილში’”, *ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ენის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული*, I, თბილისი, 2010, გვ. 34-49.
- ენოხი, 2005¹ – რეუვენ ენოხი, “ებრაული საკუთარი სახელები ქართველ ებრაელთა მეტყველებაში”, *თეზისების კრებული “და ესაა სახელები”*, ებრაულ სახელთა კვლევისადმი მიძღვნილი მეშვიდე საერთაშორისო კონფერენცია, იერუსალიმის ებრაული

- უნივერსიტეტი, 2005 წ. 31.7-1.8, გვ. 6 (იბეჭდება კრებულში “და ესაა სახელები”, რომელიც უახლოეს ხანებში გამოვა).
- ენოხი, 2005² – რეუვენ ენოხი, “ქართველ ებრაელთა მეტყველების რამდენიმე სპეციფიკური თავისებურება ბანდა-ქუთაისის რეგიონის ებრაელთა მეტყველების მაგალითზე”, *ებრაული მეცნიერება*, №2, 2005, გვ. 153-182.
- ენოხი, 2007 – რეუვენ ენოხი, “ძველი ქართულის ელემენტები ‘თავსილში’. I. სახელთა ბრუნებასთან დაკავშირებული საკითხები”, *ქართველოლოგი*, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, №14, 2007, შემოდგომა.
- ენუქაშვილი, 1990 – რუბენ ენუქაშვილი (= რეუვენ ენოხი), “ქართველ ებრაელთა მეტყველების განსაკუთრებული თავისებურებანი”, *საქართველოს ებრაელები და საქართველო-პალესტინის ურთიერთობანი, საერთაშორისო სიმპოზიუმის თეზისები*, იერუსალიმი, აღმოსავლეთის ებრაულ თემთა კვლევის ბენ-ცვის სახელობის ინსტიტუტი, 11-12.12. 1990.
- კვაჭაძე, 1988 – ლეო კვაჭაძე, *თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი*, მესამე შევსებული გამოცემა, თბილისი, 1988.
- კრიხელი, 1976 – არონ კრიხელი, “ქართველი ებრაელები თავიანთ მეზობელთა შორის”, კრებულში *პათფუცა, აღმოსავლეთ ევროპა*, იერუსალიმი, 1976, გვ. 121-125
- კრიხელი, 1945 – Арон Крихели, «Исторический обзор пребывания иногородных (русских и европейских) евреев на Кавказе», Труды Историко-этнографического музея евреев Грузии 3 (1945), стр. ...135-166
- ლერნერი, 2003 – *თხზულება “მოქცევა ქართლისაჲ”*, ისტორიულ-ენათმეცნიერული გამოკვლევა, ქართულიდან თარგმნა და შესავალი და შენიშვნები დაურთო კონსტანტინე ლერნერმა, იერუსალიმი, 2003..
- მამისთვალაშვილი, 1995 – ელდერ მამისთვალაშვილი, *ქართველ ებრაელთა ისტორია*, “მეცნიერება”, თბ., 1995.
- მელიქიშვილი, 1970 – *საქართველოს ისტორიის ნარკვევები*, I, გ. მელიქიშვილის რედაქციით, თბ., 1970.
- ქართლის ცხოვრება, 1955 – *ქართლის ცხოვრება*, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, I, თბ., 1955.
- ქართლის ცხოვრება, 1973 – *ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა*. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, I, თბ., 1973.
- წერეთელი, – გ. წერეთელი, საჩხერის ებრაელთა მეტყველება, ხელნაწერი ნაშრომი.
- წერეთელი, 1998¹ – კონსტანტინე წერეთელი, “ქართულ-ებრაული ურთიერთობისათვის”, *საქართველოს რესპუბლიკა*, 8-9.9.1998, გვ. 2.
- წერეთელი, 1998² – კონსტანტინე წერეთელი, “ქართულში ტერმინ ‘ივრითის’ ხმარების გამო (უცხოური ტერმინი მშობლიური ქართულის ნაცვლად”, *მენორა*, ნოემბერი, 1998.
- ჯეკობსი, 2005 – N. G. Jacobs, *Yiddish: A linguistic Introduction*, Cambridge, 2005.
- ჯორბენაძე, 1998 – ბესარიონ ჯორბენაძე, *ქართული დიალექტოლოგია*, 2, თბილისი, 1998.

Reuven Enoch

Ariel University Center of Samaria,
The Department of Israel Heritage

GEORGIAN DIALECTOLOGY ISSUES – NOTES TO THE GEORGIAN JEWS INTONATION OF SPEECH

ABSTRACT

There was not paid adequate attention to learning of Georgian Jews speech: It has not been studied the Georgian Jews speaking according to their resettlement areas yet, it is not clear what general signs have this speech through Georgia. It has not been studied the most of the oral translations of sacred books performed by the Georgian Jews. We don't have answer on the major question - does the speech of the Georgian-Jews belongs to the Jews set (such as Yiddish,) or it is only the ordinary dialect of Georgian ...

This article highlights the speech intonation features of the West Georgian Jews, that significantly differs from the intonation of local residents.

Georgian Jews speech intonation peculiarities are conditioned by a variety of modulation, which is essentially typical only for it, this is using a specific stress-marks, as well as phonetic features, particularly length of vowel sounds. In the article will be discussed the peculiarities of intonation, which are related to the logical stress-marks, as well as types of the sentences according to the content and structure.